بسم الله الرحمن الرحیم

دوره هنر همسرداری در قرآن کریم

(خانواده در قرآن۲)

جلسه اول

مدرس دوره: دکتر سجاد مهدی‌زاده

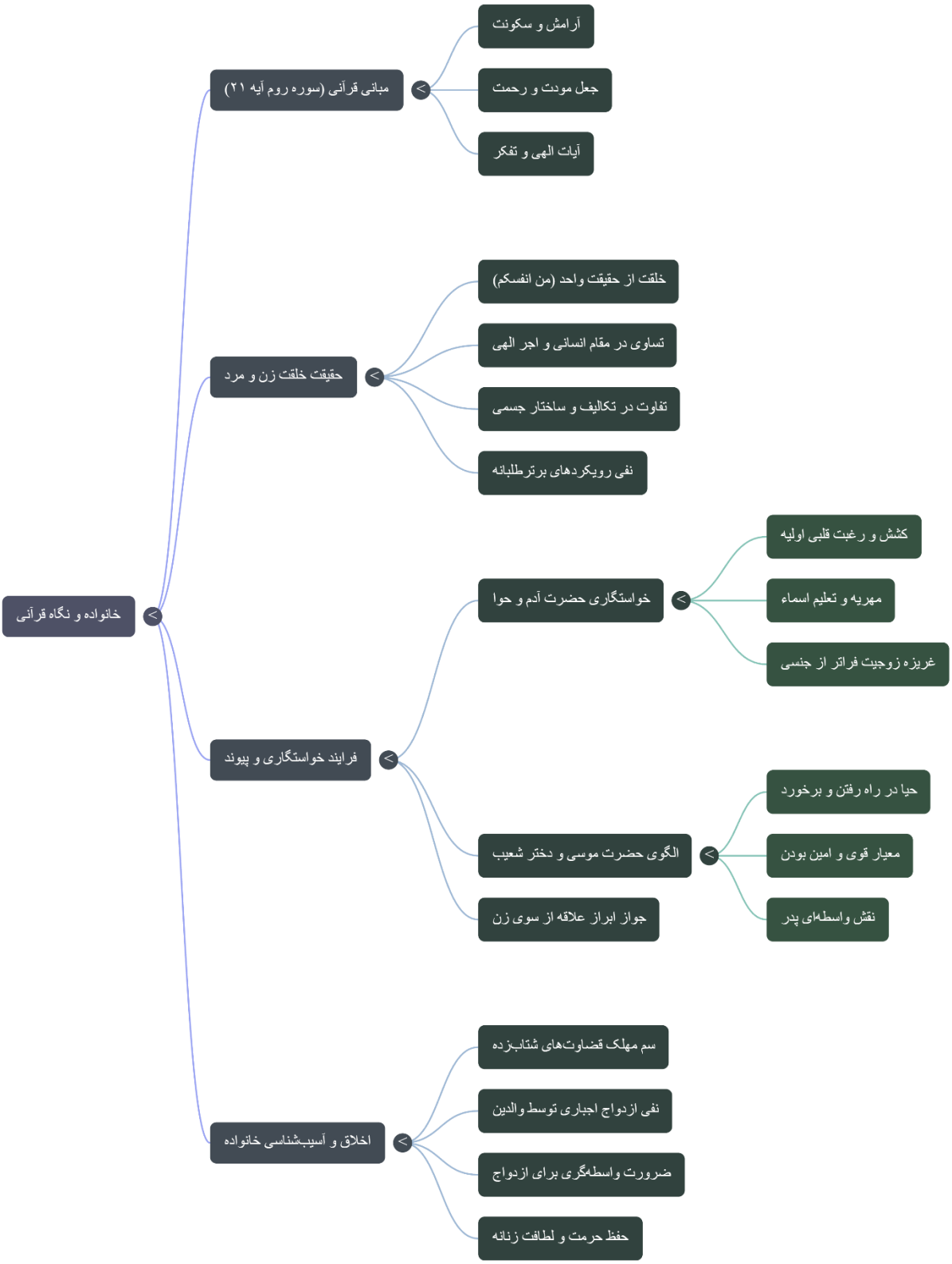
خانواده و نگاه قرآنی
مبانی قرآنی (سوره روم آیه ۲۱)
آرامش و سکونت
جعل مودت و رحمت
آیات الهی و تفکر
حقیقت خلقت زن و مرد
خلقت از حقیقت واحد (من انفسکم)
تساوی در مقام انسانی و اجر الهی
تفاوت در تکالیف و ساختار جسمی
نفی رویکردهای برتری‌طلبانه
فرایند خواستگاری و پیوند
خواستگاری حضرت آدم و حوا
کشش و رغبت قلبی اولیه
مهریه و تعلیم اسماء
غریزه زوجیت فراتر از جنسی
الگوی حضرت موسی و دختر شعیب
حیا در راه رفتن و برخورد
معیار قوی و امین بودن
نقش واسطه‌ای پدر
جواز ابراز علاقه از سوی زن
اخلاق و آسیب‌شناسی خانواده
سم مهلک قضاوت‌های شتاب‌زده
نفی ازدواج اجباری توسط والدین
ضرورت واسطه‌گری برای ازدواج
حفظ حرمت و لطافت زنانه

مبانی قرآنی و اخلاقی در تشکیل و تعالی خانواده: تحلیل جامع سوره روم و سیره نبوی (جلسه اول)

چکیده

این نوشتار بر اساس تحلیل آموزه‌های دینی و قرآنی با محوریت آیه ۲۱ سوره روم تدوین شده است. هدف اصلی، تبیین نگاه متعالی اسلام به جایگاه خانواده، روابط زوجین و فرآیند انتخاب همسر است. ازدواج بر پایه «حقیقت واحد انسانی» بنا شده و هدف نهایی آن دستیابی به «آرامش» (سکونت) از طریق دو پیوند الهی «مودت» و «رحمت» است. همچنین بر ضرورت اصلاح رویکردهای سنتی غلط و قضاوت‌های شتاب‌زده اجتماعی در مورد نحوه آشنایی و خواستگاری تأکید می‌شود و بر لزوم حفظ کرامت انسانی و رضایت قلبی طرفین در تشکیل زندگی مشترک صحه می‌گذارد.

۱. مبانی خلقت و تساوی در حقیقت انسانی

بر اساس آموزه‌های قرآنی، خلقت زن و مرد از یک منشأ و حقیقت واحد صورت گرفته است. این موضوع در تحلیل عبارت «من أنفسکم» (از خودتان) در آیه ۲۱ سوره روم تجلی می‌یابد.

- **نفی رویکردهای افراطی:** دو نگاه غلط نفی میشود؛ اول، رویکردهای فمینیستی که به دنبال حذف نقش مرد در نظام خانواده هستند، و دوم، نگاه‌های سنتی غلطی که برای زن مقامی پایین‌تر از مرد قائل‌اند.
- **تفاوت در تکالیف، تساوی در ماهیت:** اگرچه زن و مرد به دلیل ساختار متفاوت جسمی و روحی، دارای تکالیف و کارکردهای متفاوتی در نظام خانواده هستند، اما در پیشگاه الهی از نظر اجر، عذاب و حقیقت انسانی کاملاً یکسان و مساوی‌اند.

- **رد باورهای خرافی:** با استناد به سیره امام صادق (ع)، نگاه‌های خرافی در مورد نحوه خلقت زن (مانند خلقت از اجزای ثانویه) مردود است. خلقت آدم و حوا نشان‌دهنده توانمندی الهی در خلق موجودات از یک حقیقت واحد است.

۲. اهداف و کارکردهای بنیادین ازدواج

در نظام فکری قرآن، تشکیل خانواده صرفاً یک قرارداد اجتماعی یا پاسخ به نیاز جسمانی نیست، بلکه یک «آیت الهی» با کارکردهای مشخص است:

الف) سکونت و آرامش

اصلی‌ترین هدف خلقت زوجین، رسیدن به «سکونت» است. این آرامش، فراتر از لذت‌های گذرا، حالتی پایدار است که در سایه کنار هم بودن زوجین حاصل می‌شود.

ب) جعل الهی: مودت و رحمت

خداوند دو عامل پیونددهنده را بین زوجین قرار داده است:

- **مودت:** حس عاطفی و کشش قلبی متقابل.
- **رحمت:** دلسوزی و شفقت که مکمل رابطه عاطفی است.

ج) غریزه زوجیت

کشش بین زن و مرد، که از آن به عنوان «غریزه زوجیت» یاد شده، تنها منحصر به مسائل جسمانی و جنسی نیست. این یک کشش ساختاری و وجودی است که زیربنای نظام خانواده را تشکیل می‌دهد و حتی پیش از جعل شهوت در خلقت نخستین (داستان آدم و حوا) وجود داشته است.

۳. الگوهای رفتاری در انتخاب همسر و خواستگاری

تحلیل متون دینی نشان می‌دهد که فرآیند آشنایی و خواستگاری لزوماً محدود به کلیشه‌های رایج نیست:

- **پیش‌قدم شدن در ازدواج:** اگرچه به طور سنتی مردان خواستگاری می‌کنند و این با روحیات زنانه سازگارتر است، اما در شریعت و سیره نبوی هیچ منعی برای ابراز تمایل از سمت بانوان وجود ندارد.
- **الگوی قرآنی دختر حضرت شعیب (ع):** در سوره قصص، دختر حضرت شعیب با رعایت کامل «حیا»، توانمندی و امانتداری حضرت موسی (ع) را به پدرش یادآور می‌شود. این اقدام به ازدواج آن دو منجر می‌گردد و نشان می‌دهد که تشخیص صلاحیت یک فرد توسط دختر و ابراز آن به خانواده، امری پسندیده است.
- **نقش واسطه‌ها:** برای حفظ حرمت و لطافت زنانه، استفاده از واسطه‌های مطلع و خیرخواه برای اطلاع‌رسانی تمایل به ازدواج، راهکاری است که در سیره معصومین(ع) نیز مشاهده شده است.

۴. چالش‌های اخلاقی و آسیب‌شناسی پیوندهای خانوادگی

در مسیر تشکیل و تحکیم خانواده، موانعی وجود دارد که باید با نگاهی اصلاحی با آن‌ها برخورد کرد:

آسیب‌شناسی	شرح و پیامد	راهکار قرآنی/تربیتی
قضاوت‌های شتاب‌زده	ارزیابی منفی و زودهنگام نسبت به رفتار زوجین (به‌ویژه در دوران عقد).	پرهیز از پیش‌فرض‌های منفی و سمی دانستن قضاوت در زندگی مشترک.
اجیار در ازدواج	تحت فشار قرار دادن فرزندان برای ازدواج با بستگان یا افراد مدنظر والدین.	تأکید بر رضایت قلبی؛ سیره پیامبر (ص) بر پرسش از نظر دختر قبل از ازدواج بوده است.
قضاوت در مورد کشش‌های قلبی	سرزنش دختر یا پسری که به فردی علاقه‌مند شده است.	پذیرش این موضوع که کشش بین زن و مرد یک «جعل الهی» است و نباید مایه قضاوت منفی شود.

۵. نتیجه‌گیری

خانواده قرآنی بر پایه آگاهی، حیا و آرامش بنا می‌شود. شناخت این نکته که زن و مرد از یک حقیقت واحد هستند، مانع از بروز نگاه‌های برترطلبانه می‌شود. همچنین، تسهیل مسیر آشنایی توسط خانواده‌ها و واسطه‌ها، دوری از قضاوت‌های مخرب و احترام به اراده و انتخاب طرفین، از ضروریات تمدن‌سازی بر اساس الگوی اسلامی است. نظام شریعت به دنبال آن است که روابط زوجین را در قالبی صحیح هدایت کند تا «مودت و رحمت» به زیباترین شکل ممکن جاری گردد.